

Không gian và thời gian nghệ thuật trong một số truyện ngắn của Trần Thanh Cảnh dưới góc nhìn Phân tâm học

Võ Minh Nghĩa

Khoa Âm nhạc, Đại học Nguyễn Tất Thành
vominhnghiadhs@gmail.com

Tóm tắt

Không gian và thời gian nghệ thuật vốn là hai phạm trù thi pháp hết sức quan trọng khi vận dụng để nghiên cứu và phân tích một tác phẩm truyện. Mỗi nhà văn, trong quá trình định hình phong cách sáng tác của mình sẽ có những không gian và thời gian nghệ thuật khác nhau. Đối với nhà văn Trần Thanh Cảnh - người con của xứ Kinh Bắc, hội viên Hội Nhà văn Việt Nam thì không gian và thời gian nghệ thuật của tác giả lại hết sức độc đáo, bởi sự phóng túng, thẳng thắn đi vào những vấn đề tính dục một cách rất nhân văn. Việc sử dụng học thuyết Phân tâm học của Sigmund Freud để soi chiếu không gian và thời gian nghệ thuật trong các truyện ngắn của Trần Thanh Cảnh đã cho chúng ta những kiến giải thú vị về những giá trị văn hoá của tiểu vùng Bắc Bộ nước ta.

Nhận 06.05.2021
Được duyệt 11.06.2021
Công bố 15.07.2021

Từ khóa
Không gian nghệ thuật,
thời gian nghệ thuật,
truyện ngắn, Phân tâm
học, Trần Thanh Cảnh.

© 2021 Journal of Science and Technology - NTTU

1 Không gian và thời gian nghệ thuật

1.1 Không gian nghệ thuật

Không gian là "một mở rộng ba chiều không biên giới trong đó các vật thể và sự kiện có vị trí và hướng tương đối với nhau" [4]. Khái niệm này thuộc về lĩnh vực vật lý. Khi nói đến không gian, người ta thường nghĩ ngay đến các sự vật cấu thành nên nó, cây cối cho ta không gian xanh; dòng suối, ngọn đồi cho ta không gian thiên nhiên; ti vi, tủ lạnh, ghế sa lông, đèn chùm cho ta không gian sang trọng,... Đó là khái niệm về không gian trong đời thực, vậy còn trong văn học?

Không gian trong văn học là sản phẩm sáng tạo của tác giả, ở đó, có những nhân vật, hành động, con người liên quan, tạo nên quan niệm nghệ thuật của nhà văn. Do đó, khi được khúc xạ qua lăng kính ngôn từ, không gian trong văn học chỉ là không gian mang tính chủ quan của riêng mỗi nhà văn. Không gian ấy chính là không gian nghệ thuật. Theo Từ điển thuật ngữ văn học định nghĩa: "Không gian nghệ thuật chẳng những cho thấy cấu trúc nội tại của tác phẩm

văn học, các ngôn từ tượng trưng, mà còn cho thấy quan niệm về thế giới, chiều sâu cảm thụ của tác giả hay của một giai đoạn văn học" [2].

Chính vì thế, không gian nghệ thuật là nơi thể hiện những quan điểm của tác giả. Cũng như lời văn, không gian nghệ thuật trong các truyện ngắn của Trần Thanh Cảnh cũng đậm đà chất vị Phân tâm. Đó là những không gian thuộc về tầng sâu vô thức, không gian đắm chìm trong những giấc mơ của dục vọng, không gian tỉnh thức của những điều đã giác ngộ ra đúng sai, phải trái... Đó là một không gian nghệ thuật vô cùng đặc sắc mang màu sắc riêng không pha lẫn vào ai của Trần Thanh Cảnh. Từ sau năm 1975, theo chúng tôi quan sát, không gian nghệ thuật trong các truyện ngắn của Việt Nam đã bắt đầu có sự mở rộng. Nó không còn là những không gian thực, gắn với núi rừng, với khói bom và những cuộc chiến tranh mà đã mở rộng ra không gian của gia đình, văn hoá bản địa trong đó có văn hoá phồn thực mà theo nghiên cứu chúng tôi gọi là không gian vô thức tính dục. Cùng với Nguyễn Minh Châu, Nguyễn Ngọc Tư, Nguyễn

Nhật Ánh thì Trần Thanh Cảnh cũng đã khẳng định vị thế nghệ thuật riêng của mình qua những không gian đậm chất tính dục ấy. Tất nhiên, trong các truyện ngắn của ông còn nhiều loại không gian khác đồng tồn tại như: không gian văn hoá xứ Kinh Bắc, không gian thiên nhiên vùng phía Bắc, không gian xã hội, không gian hoài vãng, không gian đồng hiện; nhưng trong phạm vi nghiên cứu, chúng tôi chỉ đơn cử không gian tính dục.

1.2. Thời gian nghệ thuật

Về vấn đề thời gian nghệ thuật, đây vốn cũng là một phạm trù của lí luận văn học và phương pháp nghiên cứu văn học từ góc nhìn Thi pháp học, nên khi phóng chiếu nó sang Phân tâm học, chúng tôi cũng xin giản lược những khái niệm phức tạp mà đi đến viển vông một khái niệm của Trần Đình Sử: "Thời gian nghệ thuật là thời gian do nhà văn sáng tạo ra, vừa thể hiện trạng thái con người trong thời gian, sự cảm thụ thời gian, vừa mở ra lộ trình để người đọc đi vào thế giới tác phẩm" [3]. Qua khái niệm đó, chúng ta hiểu, thời gian nghệ thuật chính là lối dẫn người đọc đi vào cốt truyện của tác phẩm tự sự. Thời gian nghệ thuật cũng giống như không gian nghệ thuật, nó là phương tiện để thể hiện mục đích của nhà văn, do đó, nó cũng mang chất chủ quan duy ý chí. Từ thời gian nghệ thuật nhà văn xây dựng nên những nhân vật, cho nhân vật sống, tồn tại và hoạt động để thể hiện vấn đề muốn chuyển tải.

Tương ứng với không gian tính dục, thì thời gian trong các truyện ngắn của Trần Thanh Cảnh cũng là những khung thời gian vô thức, những thời gian của tâm tưởng. Qua đó, thể hiện sự thống nhất trong phong cách sáng tác, lấy tính dục làm trung tâm bàn luận cho các quan điểm nhân sinh của mình.

2. Học thuyết Phân tâm soi sáng không gian và thời gian nghệ thuật trong một số truyện ngắn của Trần Thanh Cảnh

2.1. Không gian và thời gian vô thức

Để xây dựng một cốt truyện giàu tính dục, thì Trần Thanh Cảnh đã rất có ý thức xây dựng những bối cảnh không gian, thời gian tính dục để dễ dàng làm nền cho những câu chuyện về dục tính của các nhân vật.

Trong các câu chuyện về làng Ngọc, chủ yếu tác giả xây dựng các tình tiết tính dục đều vào thời gian là lúc khuya, không gian là thanh vắng, đây là thời điểm dễ dàng cho các cuộc ái ân diễn ra. Không gian thực đến

không gian vô thức của con người thường đồng nhất với nhau vào đêm khuya ở làng Ngọc. Với 25 truyện mà chúng tôi khảo sát trong 02 tập truyện *Mĩ nhân làng Ngọc* và *Kì nhân làng Ngọc*, có đến 12/25 truyện (tỉ lệ 48 %) tác giả sử dụng đêm khuya, thanh vắng, để làm nơi giải quyết các nhu cầu tính dục của các nhân vật.

Bên cạnh không gian và thời gian khuya, thanh vắng, chúng tôi còn nhận thấy ở các truyện ngắn một không gian và thời gian khác cũng đậm chất vô thức tính dục, đó là không gian tắm trần của các cô gái làng Ngọc. Hầu như ở các truyện ngắn xây dựng theo lối cốt truyện giàu dục tính đều có không gian này. Bên bờ suối, bờ ao, ao sen nơi các thiếu nữ làng Ngọc tắm trần, cũng là nơi gợi dục nhất và bắt đầu cho những cuộc tình nhiều nhất.

Như trong *Giỗ hậu*, có đến 05 lần, Hàn Xuân khoa thân và tắm giữa ao sen trong đêm trăng sáng vàng vạc. Và cứ mỗi lần Hàn Xuân tắm như thế là bắt đầu cho một cốt truyện tính dục về cuộc đời nàng:

- Lần 1: "Lúc trăng lên Hàn Xuân ra tắm, Vũ đã gọi khe khẽ... Vũ cứ ngồi lặng yên trên cây ngắm Hàn Xuân tắm trong ao sen, dưới sông" [5, tr.224] → Sau lần đó, Vũ mang lễ vật sang cưới Hàn Xuân;

- Lần 2: "Tối hôm rằm...Hàn Xuân ra bậc thềm cầu ao tuột hết váy áo...rồi nhào xuống khoảng ao sen mát rượi" [5, tr.227] → Vũ và Hoàn Xuân ân ái ngay trong ao sen, Vũ chết vì chứng thượng mã phong. Hàn Xuân goá chồng và nhận lấy những lời miệt thị từ gia đình Vũ.

- Lần 3: "Ban đêm không ngủ được nàng sang ao bên chùa tắm, ... nàng vùng vẫy dưới ao chán rồi nằm ngửa, gối đầu lên bậc cầu ao, ... hằng đêm Xuân cứ trần trụi vùng vẫy dưới ao sen trong vườn" [5, tr.236] → Philip bị thu hút và lao vào Hàn Xuân như một con trâu nước đang điên lên. Hàn Xuân bắt đầu cuộc sống ở nơi cửa hào môn với người chồng thứ ba của mình.

- Lần 4: "Minh cho em tắm một lần cuối trong ao sen đêm nay nhé" [5, tr.242] → Hàn Xuân từ biệt làng Ngọc và lên chốn thị thành, sống đời vương giả như một mệnh phụ phu nhân đầy danh giá.

- Lần 5: "Lâu về không tắm thì lại cồn cào không yên. Hàn Xuân ra bậc cầu ao, trút bỏ quần áo, từ từ lội xuống" [5, tr.247] → Hàn Xuân mệt mỏi vì Philip cầu xé mỗi đêm trong dục vọng và sự bắt lực, cũng đêm ấy Xuân bị Hán cường hiếp nhưng nàng quyết khước từ bèn cắn lưỡi tự tử ngay trên ao sen đó.

Trong một câu chuyện, nhưng có đến 05 lần như thống kê ở trên về không gian và thời gian tấm tiên, nó như trở thành một hình tượng nghệ thuật, nơi mà Trần Thanh Cảnh phô bày ngòi bút miêu tả "Một toà thiên nhiên" (Truyện Kiều - Nguyễn Du) của phụ nữ thật rục rờ. Rải rác trong các câu chuyện như: *Hội làng, Kì nhân làng Ngọc, Hoa núi, Ngay trong đêm, Hương đêm, Đập lúa đêm trắng* thì những không gian này cứ được lặp đi lặp lại như một motif của tính dục. Văn hoá làng Ngọc là tấm tiên, nam nữ cứ trần truồng tắm bên những không gian sinh hoạt thường ngày như cầu ao, bờ sen,... điều đó thể hiện tính huê tình của các cô gái trong làng, lẫn nét văn hoá phồn thực đócáo của xứ Kinh Bắc. Cũng chính vì tục tắm tiên này mà đã đánh thức những bản năng tình dục rất sớm của trai gái làng Ngọc. "Nữ thập tam, nam thập lục" là đã ái ân với nhau,

"Lấy chồng từ thưở mười ba.

Đến nay mười tám thiệp đà năm con".

(Ca dao) [7]

Nét văn hoá đó gắn liền với văn hoá bản địa lấy nghề nông làm kế sinh nhai, khi đất trời giao hoan, thì vạn vật tốt tươi, mùa màng bội thu, cá tôm đầy ắp, thế nên người dân làng Ngọc xem việc nữ tắm trần là một hình thức làm nảy nở bản năng con người, giúp mang lại một cuộc sống ấm no. Cũng nhờ đó mà đám trai làng đã khơi gợi dậy những vô thức bản năng đàn ông khi chỉ mới vừa tròn mười ba tuổi.

Không những không gian tắm trần của các cô gái gợi dục cho các chàng trai mà khi khảo sát, chúng tôi còn thấy không gian tắm trần của chàng trai cũng khiến dục tính nữ của các cô gái tuôn trào. Trong truyện *Vô vi*, Hoài đã tự dâng hiến đời mình cho Mã Giám Sinh (một chàng trai có nửa bên mặt thiên thần và nửa bên ác quỷ). Bỏ lại vẻ bề ngoài xấu xí đó, Sinh có một thân hình cực kì rắn rỏi, thu hút Hoài ngay từ lần đầu tiên vô tình thấy Sinh tắm trần "Ở sân giếng, Sinh đang cởi trần dội nước, trên người chỉ mặc mỗi cái quần đùi mỏng. Thân thể Sinh cường tráng, cơ bắp cuộn cuộn, ... vai ngực nở nang, eo ếch mông gọn gắp với cặp đùi dài rắn chắc" [6, tr.100]. Hình ảnh đó, đã khiến Hoài không thể kim lòng lại. Dục tính phát ra từ trong vô thức, khiến Hoài không còn để tâm gì đến thế giới xung quanh và cả sự "tiết hạnh" theo quan niệm xã hội bấy giờ. Nàng quyết tâm theo dõi đến cùng việc tắm trần này của Sinh và rồi "Trên sân giếng, trong ánh chiều hè đỏ rực, Sinh đã khoả thân hoàn

toàn mà ra sức dội nước, kì cọ. Con chim của Sinh vừa được xô khỏi chiếc quần lót mỏng, thẳng căng kêu hãnh chĩa thẳng về phía Hoài ngời" [6, tr.100]. Đê rồi, cái sinh thực khí đàn ông đó đã đánh thức bản năng đàn bà khao khát dục tình của Hoài, giấc mơ giới tính ngay lập tức xuất hiện trong "Đêm hôm ấy, cô thôn nữ Lâm Di hai mươi bốn tuổi không ngủ được. Cứ nhắm mắt vào, cô lại như nhìn thấy cảnh ban chiều" [6, tr.101]. Việc xây dựng không gian tính dục này, khiến cho việc diễn tả tâm lí của nhân vật càng trở nên đócáo và có điểm nhìn mang tính khoa học trong tiếp nhận của người đọc.

Có thể nói, bằng việc phục dựng lại các không gian và thời gian tính dục đã mang đến hiệu quả tự sự cho truyện ngắn của Trần Thanh Cảnh. Các câu chuyện của ông luôn xoay quanh những đề tài tính dục, thế nên, với không gian và thời gian đó, những nhân vật được dịp thoả thích thể hiện tính cách và bản năng rất con người của mình. Không gian khuya, thanh vắng; không gian tắm trần bên bờ nước thanh thanh trong ao hồ, sông suối là đặc trưng của miền Bắc đã làm ám ảnh chúng tôi trong suốt quá trình nghiên cứu đặc điểm nghệ thuật của nhà văn này dưới góc nhìn Phân tâm học. Bởi lẽ, chúng quá giàu tính dục, những tính dục thuộc về vô thức tập thể trong bản năng mỗi con người chúng ta và cũng ám ảnh bởi đằng sau những khát khao tính dục ấy là một câu chuyện sâu sắc mà có khi còn là cả một kiếp người.

2.2. Không gian và thời gian của giấc mơ

Trong lí thuyết về vô thức cá nhân, Freud đã dành sự quan tâm đặc biệt đến những giấc mơ của con người. "Giấc mơ là trạng thái của người ngủ, được đặc trưng bằng những biểu hiện khi mờ khi tỏ do những hoạt động của những bộ phận riêng biệt chưa bị ức chế của não. Những điều ta thấy trong chiêm bao là dựa vào những ấn tượng mà chúng ta đã có từ trước, giờ được tái hiện ra dưới dạng những mối quan hệ muôn hình, muôn vẻ, đôi khi mang tính chất phi lí, hoang đường" [1]. Freud rất chú trọng đến giấc mơ, ông đã tạo ra một phương pháp riêng để phân tích giấc mơ dựa trên các giả thiết về việc thực hiện ham muốn vô thức hay nói cách khác là sự thực hiện đó được ẩn dấu trong giấc mơ của mỗi con người. Có hai yếu tố đặc trưng của giấc mơ:

- Cái gì hiện rõ trong giấc mơ, ông gọi là nội dung hiện ra;

- Cái gì lơ mơ trong giấc mơ có liên hệ đến ham muốn vô thức, ông gọi là ý tưởng tiềm tàng của giấc mơ.

Trong đó, Freud chủ trương đi sâu tìm hiểu những kí hiệu tượng trưng, bởi khi những ước muốn vô thức đó xuất hiện trong mơ, nó sẽ bị kiểm duyệt, kiểm chế bởi các lớp tri nhận ở vỏ não nên chỉ có thể hiện ra dưới dạng những kí hiệu.

Vì thế, để xây dựng một truyện ngắn giàu tính dục, chắc chắn Trần Thanh Cảnh không thể bỏ qua yếu tố nghệ thuật về không gian và thời gian trong những giấc mơ - nơi có đầy sự vô thức và các dục tính ham muốn của con người.

Trong *Kì nhân làng Ngọc*, chi tiết giấc mơ xuất hiện 02 lần.

- Lần thứ nhất, giấc mơ hiện ra với không gian dục tính của khu ngõ Chợ Khâm Thiên xưa, không gian hẹp của căn gác xép mà từ "mười ba tuổi lúc nào cũng sực nức mùi đàn bà" [5, tr.292]. Thời gian là lúc chập tối, khi những cô gái điếm đi làm về và kêu gọi chàng trai trẻ mới lớn như Bình. Trong giấc mơ đó, nó đã gọi về những mùi đời năm xưa mà Bình sớm nếm trải. Sau khoảng thời gian đủ dài trong quân ngũ, không được gần gũi đàn bà, giấc mơ vô thức này như đánh thức bản năng đàn ông luôn chực chờ trong người Bình. Và cũng chính trong không gian thực của căn phòng hẹp nhà Thịnh, Bình đã cho cô nàng luống tuổi này những giây phút thăng hoa trải đời.

- Lần thứ hai, giấc mơ hiện ra trong Bình không phải là giấc mơ tính dục mà nó là một ám ảnh về bàn tay nhuộm máu bảy mươi hai lính Mĩ năm xưa. Trong không gian ngồn ngàng trên sườn đồi, vào thời gian chiều tối, Bình mơ thấy xác lính Mĩ chất đống, mùi tử khí và mùi thuốc súng trộn lẫn vào nhau mà kinh tởm. Giấc mơ đó như một kí hiệu của sự tội lỗi, dù là chiến tranh vốn dĩ phải giết người để bảo vệ chính nghĩa theo quan điểm của một phe nào đấy, nhưng hình ảnh về những cái xác không toàn thân cứ trở đi trở lại trong đầu Bình đã tạo nên miền ám ảnh khó mà phai nhạt. Có lẽ, cái siêu thức vốn có của con người nó quá thanh sạch đến khi bị những thực tại vấy bẩn, nó sẽ đẩy những hình ảnh đó vào vô thức, chỉ chờ ngày chực trào ra, để nhắc nhở, để uốn nắn chúng ta hướng thiện lành, xa điều dữ.

Nhân vật Vịnh trong *Gái đằm* cũng có những giấc mơ rất bản năng đàn ông sau một thời gian không được gần gũi với Yến. Hằng đêm, Vịnh mơ về một tấm thân đẹp đẽ, thơm tho mình từng thưởng thụ nay lại lẫn lóc

trong tay hết thẳng này sang thẳng khác. Giấc mơ đó mang không gian riêng tư và thời gian xưa cũ của những lần bên bờ ao, Vịnh và Yến ái ân, làm tình thâm đêm suốt sáng. Giấc mơ mở ra một kỉ niệm đẹp đầy ắp dục vọng, khiến cho Vũ ở hiện tại rạo rực không yên. Việc sử dụng chi tiết giấc mơ, Trần Thanh Cảnh đã làm cho nội tâm nhân vật thêm phần sáng rõ.

Hoàng trong *Mùa thi* cũng mơ, cũng là giấc mơ ám ảnh khi thực tại không có được Thuý. Cả một mùa hoa phượng của tuổi thơ Hoàng ấn tượng với cặp ngực căng tròn của Thuý, rồi suốt những ngày gần đây khi tình cờ được làm việc chung với nàng. Ý thức và siêu thức không cho phép Vũ có lỗi với vợ và gia đình mình, nên Vũ có thể tâm lí thương nhớ, khát khao đôi với người xưa chảy trong người Vũ mà hình thành nên giấc mơ. "Cứ đêm về, nhắm mắt lại là Hoàng như nhìn thấy khuôn mặt thanh tú, đôi môi đỏ rực màu hoa phượng. Rồi cái màu đỏ nồng nàn ấy ám ảnh Hoàng, bao trùm, tràn trề khắp cuộc sống của Hoàng" [5, tr.47]. Giấc mơ như sự giải toả những nhớ thương về Thuý của Bình. Giấc mơ càng ám ảnh, càng chứng tỏ sự chịu đựng ở ý thức của Bình, ý thức mách bảo Bình phải cố gắng để không bị những vô thức tình dục này ép đến con đường bất nghĩa với vợ mình. Qua giấc mơ, tác giả như khẳng định nhân cách nhân vật này nhiều hơn.

Trong truyện ngắn *Giấc mơ*, nhân vật Huyền cũng có một giấc mơ giới tính nhưng ở đó, nó biểu hiện hoàn toàn khác. Sau những lần ân ái xác thịt suốt cả những năm tháng sinh viên cho đến khi không được về làm vợ nhà Thuận, Huyền đã bắt đầu tỏ ra ngán ngẫm trước những lần ái ân với anh chàng này. Huyền quyết định đi làm để quên hết tháng ngày, quên hết tất cả. Với ý thức đó, giấc mơ giới tính ướt át của nàng đã không có cơ hội để hiện hữu. Trong những lần chập choạng về trên chuyến xe đưa rước công nhân, nàng nửa tỉnh nửa mê, với không gian chật hẹp của chiếc xe mà khi ấy chỉ còn lại anh Kiên (lái xe) và Huyền, Kiên có những đụng chạm xác thịt với Huyền, nhưng vì đã lãnh cảm hoàn toàn nên giấc mơ chập chờn ấy cũng không đủ để gọi dục tính bên trong Huyền thức dậy. Ở khía cạnh này, việc xây dựng giấc mơ đó của tác giả đã khiến người đọc xót xa vì đương tuổi xuân thì, Huyền đã tự tắt đi thanh xuân của chính mình.

Đập lúa đêm trăng cũng là một truyện ngắn thể hiện giấc mơ vô thức về tính dục của con người. Tú và Hà là đôi bạn lớn lên từ nhỏ, ngày còn bé, Tú đã có dịp

nhìn thấy được những bộ phận nhạy cảm trên cơ thể Hà "đi đập lúa đêm nên Hà mặc mỗi cái áo đông xuân trắng cộc tay... thấy vú Hà cứ nảy bần bật theo nhịp đập, ... sáng trung cả cặp vú nhể nhại tròn như cái bát com úp ngược" [5, tr.46]. Những lần chứng kiến cảnh đó, Tú bị ám ảnh bởi những bộ phận cơ thể đầy sự hấp dẫn của bạn mình, dần dần nó đánh thức trong Tú sự lột xác của tính dục. Lên cấp ba, Tú bắt đầu chạm ngõ đầu đời với giấc mơ giới tính đầu tiên của mình "Đêm hôm ấy về, Tú mơ một giấc lạ lùng. Trong giấc mơ, Tú lại thấy mình đi bắt cua cùng Hà trên bờ ruộng. Tự nhiên, Tú đưa tay bắt những hàng khuy bấm trên cái áo nâu của Hà. Rồi Tú thấy mình vục mặt vào bộ ngực chum chúm nũm cau của Hà" [6, tr.48]. Giấc mơ đó cũng được tác giả xây dựng trên nền không gian thanh vắng, riêng tư của hai người với thời gian chập choạng đêm về. Không gian giấc mơ hiện rõ trên bờ ruộng quen thuộc, nơi mà đôi trẻ vẫn ngày ngày quần lấy nhau sau mỗi giờ học. Giấc mơ đó cho thấy sự phát triển tâm sinh lí bình thường của một cậu bé đã bắt đầu lớn đã biết yêu và khao khát được yêu. Chính vì thế mà nội tâm nhân vật dù lớn hay nhỏ cũng được tác giả miêu tả rất đời thực. Chắc hẳn mỗi chúng ta khi đọc cũng sẽ thoáng thấy hình ảnh về giấc mơ giới tính đầu tiên của chính mình lúc tuổi dậy thì gõ cửa. Giấc mơ trong truyện ngắn của Trần Thanh Cảnh không chỉ có tính dục mà ở đó nó có những giấc mơ cổ tri, hoài niệm nhớ về những người bạn cũ năm xưa. Trong *Sương đêm cuối ngõ*, hình ảnh người bạn Quyết cứ mơ đi mơ lại cùng một không gian, thời gian. Không gian của ngôi nhà Phương, dưới ánh trăng sáng vàng vọt, khói thuốc缭绕 nghi ngút, hai người bạn cùng chung một hoàn cảnh: vợ bỏ đi xuất khẩu lao động biệt tăm không thấy về. Phương đột tử chết ngay tại không gian đó, thời gian đó, nên nỗi nhớ thương người bạn cũ vẫn đi về trong những lần nửa tỉnh, nửa mơ của Quyết. Nhớ bạn đến hao gầy, nhớ người từng vào ra lớp học đến cánh đồng suốt những năm tháng tuổi thơ, nhớ sự cùng cảnh ngộ khi cô đơn lạc lõng.

Thế nên, những kỉ niệm ấy bỗng hoá vô thức lúc nào không hay và nó hiện đi hiện về trong vô thức của Quyết. Về sau vì không giải toả được, Quyết đã mắc chứng rối loạn tâm thần. Chính nghệ thuật xây dựng những giấc mơ ảo huyền này, đã tạo cho câu chuyện *Sương đêm cuối ngõ* những điều hết sức nhân văn và ý nghĩa.

Mỗi lần các nhân vật mơ, chúng ta như chứng kiến một không gian và thời gian thu nhỏ khác của những cốt truyện trong quá khứ. Giấc mơ đã tạo ra một lối cấu trúc truyện lồng trong truyện thật bất ngờ và thú vị. Không gian và thời gian của những giấc mơ là không gian riêng tư đậm nét tính dục, nó góp phần không nhỏ tạo nên những thành công lớn lao của tác giả khi xây dựng phong cách tự sự lấy tính dục làm trung tâm.

3 Kết luận

Bằng sự phóng chiếu kết hợp giữa Phân tâm học, chúng ta đã có cái nhìn khác về một tác phẩm tự sự khi nó được cấu trúc nghệ thuật theo nội dung tính dục. Nghiên cứu về nghệ thuật của truyện ngắn Trần Thanh Cảnh, chúng ta đã đi đến được bước tiến mới trong việc phân tích tâm lí nhân vật từ góc nhìn của các phức cảm đa phân trong vấn đề về bản năng con người. Không chỉ có nội dung mà nghệ thuật của nhà văn này cũng ướm át và thấm đẫm một cách nhuần nhị chất "người". Để bắt đầu xây dựng nghệ thuật của một tác phẩm tự sự, Trần Thanh Cảnh trước hết đã chọn ngôn ngữ giàu tính phồn thực. Đây cũng là yếu tố làm nên phong cách của tác giả. Kế đến chính là giọng điệu kể chuyện giàu tính gợi dục. Hai yếu tố ấy phối hợp thống nhất, hài hòa đã làm nên phong cách rất đặc trưng của nhà văn. Cuối cùng, trong chuỗi thi pháp nghệ thuật, Trần Thanh Cảnh đã lần nữa khẳng định sự nhất quán trong phong cách sáng tác khi sử dụng không gian và thời gian nghệ thuật cũng thấm đẫm chất vị vô thức bản năng của con người.

Tài liệu tham khảo

1. Hồ Thế Hà, *Giáo trình Phân tâm học và Văn học*, Trường Đại học Khoa học - Đại học Huế, 2000, tr.29.
2. Lê Bá Hán - Trần Đình Sử - Nguyễn Khắc Phi, *Từ điển thuật ngữ Văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội, 2010, tr.1611.
3. Trần Đình Sử, *Lí luận văn học - Tác phẩm và thể loại văn học*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội, 2010, tr.86.
4. Trần Đình Sử, *Lí luận văn học (tập 3)*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội, 2014, tr.119.
5. Trần Thanh Cảnh, *Kì nhân làng Ngọc*, Nxb Trẻ, Tp. Hồ Chí Minh, 2015.
6. Trần Thanh Cảnh, *Mĩ nhân làng Ngọc*, Nxb Trẻ, Tp. Hồ Chí Minh, 2016.
7. Khuyết danh (Tác giả dân gian), *Lấy chồng từ thuở mười ba*, <https://www.thivien.net/Khuy%E1%BA%BFt-danh-Vi%E1%BB%87t-Nam/L%E1%BA%A5y-ch%E1%BB%93ng-t%E1%BB%AB-thu%E1%BB%9F-m%C6%B0%E1%BB%9Di-ba/poem-kwvYaC2eV3uadEDLn-6MLQ>

Artistic space and time in some short stories by Tran Thanh Canh from a psychoanalytic perspective

Vo Minh Nghia

Faculty of Music, Nguyen Tat Thanh University
vominhnghiadhsp@gmail.com

Abstract Art space and art time are two very important poetics categories when used to study and analyze a work of story. Each writer, in the process of shaping their writing style, they will have different art spaces and art times. For Tran Thanh Canh - a son of Kinh Bac origin, a member of the Vietnamese Writers Association, he has an art space and art time which is very unique. Because of his bohemian and straightforward sexual issues in a very humanistic way. The use of the Psychoanalysis theory of Sigmund Freud to illuminate art space and time in Tran Thanh Canh's short stories has given us interesting insights into the cultural values of the Northern cultural sub-region in Vietnam.

Keywords Art space, art time, short story, Psychoanalysis, Tran Thanh Canh.